

**5678 SAYILI KANUNLA GERÇEKLEŐTİRİLEN
ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI
CUMHURBAŞKANI'NIN SEÇİMİ VE DEMOKRATİK
SEÇİMİN GENEL İLKELERİ**

ArŐ. Gör. Sileyman Emre ZORLU*

**AFTER CONSTITUTIONAL AMENDMENT WITH LAW
NO: 5678 PRESIDENT SELECTION AND GENERAL
PRINCIPLES OF DEMOCRATIC ELECTION**

ÖZET

Cumhurbaşkanı 2014 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk defa halk tarafından seçilmiştir. Daha önceki Cumhurbaşkanları millet iradesinin dolaylı yolla temsili ile milletin vekilleri tarafından seçilmişlerdir. Her ne kadar dolaylı temsil yolu ile Cumhurbaşkanlığı seçiminde halk iradesini kullanmıştır denilse de, ne yazık ki siyasi güç odakları ve seçim dönemindeki güç dengeleri de seçim süreçlerine dâhil olmuşlar ve halkın iradesi ikinci planda kalmıştır.

Ülkemizde 31.05.2007 tarihli 5678 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar, Cumhurbaşkanı meclis tarafından bir defa için yedi yıllığına seçilmekteydi. Ancak 2007 de yapılan değişiklikle

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı
Araştırma Görevlisi İletişim: s.emrezorlu@hotmail.com

Cumhurbaşkanı halk tarafından en fazla iki defa 5 yıllığına seçilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca seçim süreci, aday olunmaya ilişkin şartlar ve seçim yönteminde ciddi değişiklikler olmuştur.

Bu çalışmada birbirinden farklı olan bu seçim düzenleri ve aralarındaki farkları açıklamakla beraber, Cumhurbaşkanlığı seçimine hakim olan ilkeleri de açıklamaya çalışacağız.

ANAHTAR KELİMELER: *Cumhurbaşkanı, Demokratik Seçim İlkeleri, Cumhurbaşkanı'nın Seçimi, Cumhurbaşkanı'nın Halk Tarafından Seçilmesi, Cumhurbaşkanı Adayının Nitelikleri*

ABSTRACT

President of the Republic of Turkey was elected by the people for the first time in 2014. Previous presidents of the republic, with indirect ways of representing the nation will have been selected by the nation's representatives. Although by way of indirect representation in the presidential election have used the will of the people, unfortunately, the balance of power in the election period, and have been included in the electoral process and the will of the people remained in the background.

The Republic of Turkey in 2007 until the changes to the Constitution, the President was elected by parliament once for seven years. However, amendments to the Constitution in 2007 president it was decided to select a maximum of two terms of 5 years by the people. In addition, the selection process, the conditions for a candidate, the election process and was in serious changes.

In this study, this selection scheme which is different from each other and their differences and principles which dominates the presidential election will be explained.

KEYWORDS: *President of the Republic, Principles of Democratic Elections, President Election, President elected by the People, Qualifications of Presidential Candidates.*

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nde 2014 yılında ilk defa Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmiştir. Daha önceki devlet başkanları millet

iradesinin dolaylı yolla temsili ile Millet'in vekilleri tarafından seçilmişlerdir.

2007'de Anayasada yapılan değişikliğe kadar Cumhurbaşkanı meclis tarafından bir defa için yedi yıllığına seçilmekteydi. Gerçekten de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ile birlikte Cumhurbaşkanı'nın TBMM tarafından seçilmesi Anayasalarımızda en başından beri getirilmiş ve korunmuş bir kuraldır. Ancak 2007'de yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanı halk tarafından en fazla iki defa 5 yıllığına seçilmesi kararlaştırılmıştır. 10 Ağustos 2014 tarihinde 2007'de yapılan Anayasa değişikliğine uygun olarak ülkemizde ilk defa devlet başkanı doğrudan halk tarafından belirlenmiştir. 10 Ağustos 2014 yılında yapılan seçim ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ve dahi Türk Anayasa Tarihi'nde ilk defa devlet başkanı doğrudan halk tarafından belirlenmiştir. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi başta hükümet sistemi olmak üzere tartışmalara neden olmuştur. Cumhurbaşkanı'nı belirleme yetkisinin el değiştirmesi, basit bir usul değişikliği değildir. Doğrudan hükümet sistemini belirleyen unsurlara etki eden bir değişikliktir.

2007 yılında yapılan Anayasa değişikliği, sadece Cumhurbaşkanı'nı seçme yetkisi ile ilgili değildir. Ayrıca seçim süreci aday olunmaya ilişkin şartlar ve seçim yönteminde de ciddi değişiklikler olmuştur.

Bu çalışmada birbirinden farklı olan bu seçim düzenleri ve aralarındaki farkları açıklamakla beraber Cumhurbaşkanlığı seçimine hakim olan ilkeleri de açıklamaya çalışacağız. Çalışma boyunca yeri geldikçe diğer ülkelerden benzer uygulamalara da yer verilmiştir.

Ş1.CUMHURBAŞKANI

Her Cumhuriyette “devlet başkanı (*head of state, chef d'Etat*)” değişik şekillerde adlandırılmaktadır. Örneğin Almanya ve Avusturya'da “Federasyon Başkanı (*Bundespräsident*)”, Finlandiya, Fransa, İtalya, İzlanda, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan'da “Cumhurbaşkanı (*President of the Republic, Président de la République*)”, İsrail'de “Devlet Başkanı (*President of the State*)”, Amerika Birleşik Devletlerinde sadece “başkan (*President*)” ve keza İrlanda'da “başkan (*President, Uachtan na*

Eireann)”, Avustralya’da ise “Genel Vali (*Governor-General*)” denilmektedir¹.

Cumhurbaşkanı devletin başını temsil eder. Bu itibarla Cumhurbaşkanı Türkiye Cumhuriyeti’ni ve Türk Milleti’nin birliğini temsil etmektedir. Cumhurbaşkanı klasik parlamenter sistemlerde sembolik yetkilerle donatılmıştır². 1982 Anayasası adeta Cumhurbaşkanına devleti çekip çevirme yetkileri vermiştir. Anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir³. Anayasamıza göre yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluna aittir. Yürütme yetkisi ve görevi Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir⁴. Buna göre yürütme organı, Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundan oluşan düalist (ikili) bir yapıya sahiptir. Bir tarafta Cumhurbaşkanı diğer tarafta ise bakanlar kurulu bulunmaktadır⁵.

I-Cumhurbaşkanı Seçilme Yeterliliği

Cumhurbaşkanı seçilme yeterliliği Anayasamızın 101. maddesinde düzenlenmiştir. 101. maddeye göre “*Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi*

¹ GÖZLER, Kemal, “Cumhurbaşkanı’nın Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi”, **Terazi: Aylık Hukuk Dergisi**, 2. yıl, 9. Sayı, Mayıs 2007, s. 19.

² “*Cumhurbaşkanı esas itibariyle teknik idare organının dışında kalır ve devletin yürütme organının sorumsuz kanadını oluşturur Ama bazı yönleriyle idare işlevine giren konularla da yakından ilgilidir.*”; YILDIRIM, Ramazan, **Türk İdari Rejimi Dersleri**, Konya, 2014, c. 1, s. 43; GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku Dersleri**, Bursa, 2006, s. 115.

³ TUNÇ, Hasan-BİLİR, Faruk, **Anayasa Hukuku Uygulamaları**, Ankara, 2002, s. 35; YILDIRIM, Ramazan, **Türk İdari Rejimi Dersleri**, c. 1, s. 43; ODYAKMAZ, Zehra/KAYMAK, Ümit/ERCAN, İsmail, **Anayasa Hukuku İdare Hukuku**, İstanbul, 2012, s. 128; ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasa Hukuku**, Ankara, 2011, s. 281.

⁴ ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 2004, s. 306.

⁵ ATAR, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, Konya, 2011, s. 255; TUNÇ, Hasan/BİLİR, Faruk/YAVUZ, Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 2011, s. 193.

üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir” denmektedir. Cumhurbaşkanı'nın seçilme yeterliliği şunlardır.

A) Türk Vatandaşlığı

Cumhurbaşkanı olmak için gereken şartlardan birisi Türk vatandaşlığına sahip olmaktır⁶. Çifte vatandaşlık durumu Cumhurbaşkanı seçilmeye engel değildir. Bu konuda farklı bir görüşe rastlanmamaktadır. Vatandaşlığın sonradan kaybı durumunda ise Cumhurbaşkanı sıfatının kaybı sonucunu doğurup doğurmayacağı tartışmalıdır. Gözler, böylesi bir duruma milletvekili seçilme yeterliliği ile ilgili yapılan tartışmalar ışığında bakılabileceğini belirtmiştir⁷. Gözler, aynı zamanda, vatandaşlığın sonradan kaybı durumunda ne milletvekilliğinin ne de Cumhurbaşkanlığı sıfatının kaybının söz konusu olmadığını zira milletvekilliğinin düşmesi sebepleri arasında Türk vatandaşlığının kaybının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Prof. Dr. Erdal Onar ise, Anayasanın 76. maddesinde milletvekilliği için Türk vatandaşı olmanın şart koşulduğunu, bu niteliğin milletvekilliği süresince korunması gerektiğini, bu itibarla Türk vatandaşı olan bir milletvekilinin, vatandaşlığı kaybetmesi halinde, milletvekilliğinin düşmesi gerektiğini belirtmiştir⁸.

Ülkemizde durum bu halde olmakla beraber demokratik rejimle yönetilen ülkelerin bazılarında, cumhurbaşkanı, devlet başkanı veya başkan seçilebilmek için, sadece vatandaşlık şartı yeterli olmamakta, aynı zamanda vatandaşlığı doğumla kazanmış olmayı şart olarak aramaktadır.

⁶ TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 195; AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil, **Türk İdare Hukuku**, İstanbul, 2012, s. 236; ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN, s. 128; KALABALIK, Halil, **Kısa İdare Hukuku**, KONYA, 2014, s. 32; GÜRBÜZ, Reşit, **İdare Hukuku**, Ankara, 2011, s. 54; KALABALIK, Halil, **İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları**, Konya, 2011, s. 298; ERDOĞAN, **Anayasa Hukuku**, s. 280; GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, Ankara, 2013, s. 405.

⁷ GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, 2000, s. 482.

⁸ ONAR, Erdal, 1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1997, c. 14, s. 459; GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, 2000, s. 308.

Örneğin Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'na göre (m.2, b.1, f.5)⁹, bir kimsenin başkan olarak seçilebilmesi için, doğuştan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olması gerekmektedir. Dolayısıyla ABD vatandaşlığını sonradan kazananlar başkanlık seçimlerinde başkan olarak aday olamazlar. Amerikan Başkanı Barack Obama'nın Amerika'da doğmadığı dolayısı ile başkan adayı olamayacağı şeklinde haberler çıkmış, Obama ise hakkında çıkan haberlere belge ile yanıt vermiş ve Amerika sınırları içerisinde yer alan Hawaii'de doğduğunu ispatlamıştır¹⁰. Finlandiya'da da, ancak doğuştan Finlandiya vatandaşı olanlar Cumhurbaşkanı seçilebilmektedirler (1999 Finlandiya Anayasası, m.54). Yani Finlandiya vatandaşlığını sonradan kazananlar Cumhurbaşkanlığına aday olamazlar. Yunan Anayasası ise, Cumhurbaşkanlığına aday olabilmek için "baba hattından Yunan neslinden olmak (be of Greek descendance from the father's line)" ve "en az beş yıllık Yunan vatandaşı olmak" şartlarını aramaktadır (1975 Yunan Anayasası, m.31). Portekiz'de ise ancak "köken itibarıyla Portekiz (Portuguese by origin)" olanlar Cumhurbaşkanı seçilebilirler (1976 Portekiz Anayasası, m.125). İsrail'de Cumhurbaşkanı seçilebilmek için İsrail vatandaşı olmak gerekir¹¹.

B) Kırk Yaşını Doldurmuş Olmak

Kişinin Cumhurbaşkanı olarak seçilebilmesi için kişinin kırk yaşını doldurmuş olması gerekmektedir¹². Bu şekilde bir şart

⁹ Doğuştan, veya bu Anayasa'nın kabulü sırasında Birleşik Devletler vatandaşı olanların dışında hiç kimse Başkanlığa seçilme niteliğine sahip olmayacaktır; otuz beş yaşına basmamış ve 14 yıldır Birleşik Devletlerde ikamet etmekte olmayan bir kişi de bu göreve aday olamayacaktır.

¹⁰ <http://www.cnnturk.com/2011/dunya/04/28/abd.baskani.obama.nerede.dogdu/614782.0/index.html>, 13.11.2011, 13:47.

¹¹ GÖZLER, Kemal, "Cumhurbaşkanı'nın Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi", **Terazi: Aylık Hukuk Dergisi**, 2. yıl, S. 9, 2007, s. 19.

¹² TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 195; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 236; ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN, s. 128; YILDIRIM, s. 44; KALABALIK, **Kısa İdare Hukuku**, s. 31; GÜRBÜZ, s. 54;

getirilmesinden amaçlanan Cumhurbaşkanlığı gibi tüm millet ve devleti temsil edecek kişinin belli bir olgunlukta olmasını sağlamaktır. Kırk yaşına girmiş olmak yeterli değildir, kırk yaşının bitirilip kırk bir yaşından gün almış olmak gerekmektedir¹³. Bu tür düzenlemeler başka ülkelerin kanunlarında da göze çarpmaktadır. 1929 Avusturya Anayasası (m.60/3), 1937 İrlanda Anayasası (m.12/4-1), 1944 İzlanda Anayasası (m.4), 1976 Portekiz Anayasası (m.125), 35 yaşını doldurmuş olmayı; 1949 Alman Anayasası (m.54/4), 1975 Yunan Anayasası (m.31) ve 1982 Türk Anayasası (m.102), 40 yaşını doldurmuş olmayı, 1947 İtalyan Anayasası (m.84) ise 50 yaşını doldurmuş olmayı aramaktadır. 1999 Finlandiya Anayasası, 1958 Fransız Anayasası ve 1964 tarihli Devlet Başkanı Hakkında İsrail Temel Kanunu, Cumhurbaşkanı olmak için minimum bir yaş şartı aramamaktadır. Bu ülkelerde, genel olarak seçilme ve kamu görevine atanma yeterliliği için gerekli olan minimum yaş, aynı zamanda Cumhurbaşkanı seçilme yeterliliği için de gereken yaştır. Örneğin Fransa’da genel olarak seçilebilme yeterliliği için öngörülen yaş Seçim Kanununa göre 23 olduğuna göre, Fransa’da 23 yaşını doldurmuş herkes Cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olabilir¹⁴.

C) Yüksek Öğrenim Şartı

Cumhurbaşkanı seçilebilmek için gereken bir diğer şartta yükseköğrenim yapmış olmaktır¹⁵. Buna göre ilköğretim ve lise mezunları Cumhurbaşkanı olamamaktadır. Burada meslek yüksek okulu mezunlarının veya dört yıllık bir fakültenin ilk iki yılını tamamlayıp, ön lisans diploması alıp, ayrılan kimselerin Cumhurbaşkanı olup olamayacakları akla gelen sorulardan birisidir. Yükseköğretimin ne

KALABALIK, **İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları**, s. 298; GÜNDAY, s. 405.

¹³ GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, 2000, s. 482.

¹⁴ GÖZLER, Kemal, “Cumhurbaşkanı’nın Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi”, s. 20.

¹⁵ TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 195; YILDIRIM, s. 44; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 236; ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN, s. 128; KALABALIK, **Kısa İdare Hukuku**, s. 31; GÜRBÜZ, s. 54; KALABALIK, **İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları**, s. 298.

manaya geldiğini 2547 sayılı yükseköğretim kanunu belirlemektedir. Yükseköğretim kanunu yüksek öğretimin ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora aşamalarına ayırarak düzenlemektedir. Buna göre iki yıllık program bitirip ön lisans diploması almış kimseleri de yüksek öğrenim yapmış olarak addetmek gerekmektedir. Anayasa, yalnızca yüksek öğrenimden bahsetmekte, ancak lisans öğreniminden bahsetmemektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı harp okulları, akademileri, emniyet teşkilatına bağlı polis akademisi mezunlarını da “yüksek öğrenim yapmış kişi” olarak kabul etmek gerekmektedir. Nitekim bu kurumlar da Anayasanın 132. maddesine göre birer yüksek öğretim kurumudur¹⁶.

Batı demokrasilerinde bu türlü bir şart öngören başka bir Anayasaya rastlanmamaktadır¹⁷. Bu şart ilk olarak 1961 Anayasası ile Hukuk düzenimize girmiştir¹⁸. Gözler, Anayasamıza bu çeşit bir düzenlemenin girmesinin sebebi olarak o dönemde bazı çevrelerin Celal Bayar’a duyduğu tepkiden kaynaklandığını belirtmektedir. Gözlere göre bu türlü bir şart demokratik devlet düzeninin gerekleriyle bağdaşmamaktadır. Bu şartın seçilme hakkının demokrasi ile bağdaşmaz aşırı bir sınırlandırılma niteliği arz ettiğini, ilkökul, ortaokul ve lise mezunlarının Cumhurbaşkanlığı görevini yapamayacakları, üniversite mezunlarının bu görevi daha iyi yapabilecekleri iddiası, ispatı mümkün bir iddia olmadığını belirtmektedir¹⁹. Gerçekten de 1961 darbe Anayasası ile Anayasamıza getirilen bu şart belki günümüz için çok gerekli olabilir ancak Türkiye’nin 1960’lı yılları ele alındığında yükseköğretim yapanların ne denli az olduğu hesaba katılırsa, bu durumun ne kadar büyük bir tezat teşkil ettiği anlaşılacaktır²⁰. Nitekim o dönemde darbeyi

¹⁶ GÖZLER, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 483.

¹⁷ GÖZLER, Kemal, “Cumhurbaşkanı’nın Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi”, s. 22.

¹⁸ TAVAŞ, İbrahim Halil, **Türk Anayasalarında Cumhurbaşkanı Seçimi, Yasama Dergisi**, Ankara, Haziran, 2007, S. 5, s.28.

¹⁹ GÖZLER, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 484.

²⁰ “Bilindiği gibi ülkemizde Başbakanın ve Bakanların üniversite mezunu olması şart değildir. Ülkeyi yönetme yeteneği ile öğrenim durumu arasında bir ilgi gerçekten varsa, bu öğrenim şartını, sadece Cumhurbaşkanı için değil, başbakan, bakanlar ve milletvekilleri için de aramak gerekir. Keza

gerçekleştirenlerin Celal Bayar'ın yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesini engellemek ve küçük düşürmek için bu türlü bir düzenlemeye gittikleri düşünülebilir.

D) Milletvekili Olmak veya Milletvekili Seçilme Yeterliliğine Sahip Olmak

Anayasa'nın 101. maddesinde Cumhurbaşkanı seçilebilmek için milletvekili veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmak gerektiği belirtilmektedir²¹. 1961 Anayasasına göre TBMM dışından birisinin Cumhurbaşkanı seçilebilmesi mümkün değildi. Ancak 1982 Anayasası ile meclis dışından kişilerde Cumhurbaşkanı olarak seçilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bir kişinin milletvekili seçilebilmesi için gerekli şartlar Anayasanın 76. maddesinde belirtilmektedir. Anayasanın 76. maddesine göre "Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar,²² kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

öğrenim ile devlet yöneticiliği arasında doğru bir orantı varsa, Cumhurbaşkanı ve Başbakan bakan adaylarından lisans diploması değil yüksek lisans ve doktora diploması da istenmelidir. Her halükarda bu düşünceler anti demokratik düşüncelerden esinlenmektedir." GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 484.

²¹ TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 195; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 236; ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN, s. 128; KALABALIK, **Kısa İdare Hukuku** s. 31; GÜRBÜZ, s. 54; KALABALIK, **İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları**, s. 298; GÜNDAY, s. 405.

²² "1982 Anayasası, 1924 ve 1961 Anayasalarından farklı olarak milletvekili seçilebilmek için en az ilkokul mezunu olmayı öngörmüştür. 1924 ve 1961 Anayasaları ise milletvekili seçilebilmek için okuma-yazma bilme şartını aramışlardır." BİLİR, Faruk, **Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Ankara, 2001, s. 36.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu Üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve silahlı kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.”

Toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasıyla mahkumiyetin, milletvekili seçilme yeterliliğinin ortadan kalkması için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle önemsiz denebilecek bir veya birden çok suçtan mahkum olma durumunda milletvekili seçilme yeterliliği ortadan kalkacaktır. Ayrıca ilgili kişinin affa uğramış olması halinde dahi seçilme yeterliliği geri gelmeyecektir²³.

Aynı şekilde demokratik sistemi benimsemiş bazı devletler, Cumhurbaşkanı seçilebilmek için milletvekili seçilebilme şartlarına haiz olmayı aramaktadır. Örneğin Almanya’da, Avusturya’da, İzlanda’da ve Yunanistan’da Cumhurbaşkanı adayını parlamento seçimlerinde oy kullanma hakkına sahip bir kişi olmalıdır (1949 Alman Anayasası, m.54/1; 1929 Avusturya Anayasası, m.60/3; 1944 İzlanda Anayasası, m.4, 1975 Yunan Anayasası, m.31). Portekiz’de ise seçilme yeterliliğine sahip olmalıdır (1976 Portekiz Anayasası, m.125)²⁴.

E) İki defa Fazla Cumhurbaşkanlığı Yapmamış Olmak

1982 Anayasası ilk hali ile bir kişinin tekrar Cumhurbaşkanı seçilmesini engellemekteydi. Bir kişi ancak bir defa Cumhurbaşkanlığı görevini yapabilecektir. Bir kimse hiçbir şekilde ikinci defa Cumhurbaşkanı olarak seçilemiyordu. Ancak 5678 sayılı Kanun’un 4. maddesi ile, Anayasanın 101. maddesi değiştirilmiş, ve “Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” şeklinde düzenlenmiştir. Böylelikle hem bir kimsenin iki defa Cumhurbaşkanı olarak

²³ ÖZBUDUN, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 269.

²⁴ GÖZLER, Kemal, “Cumhurbaşkanı’nın Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi”, s. 20.

seçilebilmesinin önü açılmış, hem de bir defaya mahsus art arda Cumhurbaşkanı olabilme hakkı tanınmıştır²⁵.

II- Teklif Edilmeye İlişkin Şartlar

5678 sayılı kanunla Anayasanın 101. maddesi değiştirilmezden evvel Cumhurbaşkanlığına milletvekilleri re'sen aday olabilirken, T.B.M.M. dışarısından adaylık T.B.M.M. üye tamsayısının en az beşte birinin (110 milletvekili) yazılı önerisi şartına bağlanmıştı. Meclis içerisinden veya dışarısından aday olan adayların adaylık süreçleri dışında seçim süreci bakımından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır²⁶.

5678 sayılı kanunla Anayasanın 101. maddesinde yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanlığına aday olacak kişinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden olması veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi için, yirmi milletvekilinin yazılı teklifi şartı getirilmiştir. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasî partiler ortak aday gösterebilir. Böylece adaylık yöntemi tamamen değiştirilmiştir²⁷.

III- Seçme Yetkisi

Demokratik ülkelerde Cumhurbaşkanı, ya doğrudan halk tarafından seçilmekte, ya da parlamento tarafından seçilmektedir. Cumhurbaşkanı demokratik sistemle yönetilen kimi devletlerde halk tarafından seçilse de, çoğunlukla kabul gören uygulama, Cumhurbaşkanlarının parlamento tarafından seçilmesidir. Örneğin Fransa'da, halk tarafından 7 yıl için, A/m.6²⁸; İrlanda'da, halk tarafından yedi yıl için, A/m. 12; Portekiz'de, halk tarafından beş yıl için, A/m. 124; seçilmektedir. Öte yandan, Cumhurbaşkanlarının ulusal meclisler

²⁵ TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 195; TAVAŞ, s. 30; KÖKSAL, Gökhan, 1989–2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçim Süreçleri Ve 1982 Anayasasında Yapılan Değişikliklerin Cumhurbaşkanının Yetkileri Üzerindeki Etkisi, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**,(Danışman: Ali Acar) Konya, 2009, s. 43;GÜNDAY, s. 406.

²⁶ ATAR, s. 256-257.

²⁷ KÖKSAL, s. 44.

²⁸ ÖZER, Atilla, **Anayasa Hukuku Genel İlkeler**, Ankara, 2009, s. 143.

tarafından seçilmeleri daha yaygın bir uygulamadır. (Yunanistan'da, Meclis tarafından, 5 yıl için A/m.30; Almanya'da, Parlamento tarafından beş yıl için A/m.54; İtalya'da, Parlamento tarafından yedi yıl için, A/85 seçilirler. Bu ülkelerde yasama dönemleri, Yunanistan'da 4 yıl(A/m53); İtalya'da 5yıl (A/m.60); Almanya'da 4 yıl (1949 tarihli Anayasa m.39) dir²⁹.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ile birlikte Cumhurbaşkanı'nın TBMM tarafından seçilmesi Anayasalarımızda en başından beri getirilmiş ve korunmuş bir kuraldır. Türkiye Büyük Millet Meclisi ibaresinden anlaşılması gereken Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'dur. "Genel Kurul" ibaresi 1924 Anayasası'nda açıkça yer aldığı halde 1961 ve 1982 Anayasalarında mevcut değildir. Amaçsal yorum şeklinde mesele ele alındığında, Türkiye Büyük Millet Meclisinden kastedilenin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu olduğu açıktır. Gerçekten de 1961 Anayasası döneminde uygulanmış olan çift meclis sisteminde kural, bu şekilde uygulanmıştır. O dönemde parlamentonun her iki kanadı birbirlerinden bağımsız çalışmasına rağmen, Anayasanın açıkça gösterdiği istisnai hallerden biri olan Cumhurbaşkanlığı seçimi birleşik toplantıda yapılmıştır³⁰.

Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarının hazırlanış aşamasında tartışma konusu olmuşsa da, bu usul kurucu meclislerce kabul görmemiştir³¹.

Cumhurbaşkanı'nı halkın seçmesi Turgut Özal ve Süleyman Demirel'in başbakan oldukları dönemlerde ayrı ayrı gündeme gelmiş, ancak Anayasa değişikliği süreçleri siyasi tartışmaların gölgesinde kalmıştır. Ancak 5678 sayılı kanunun 4. maddesi ile değiştirilen 101. madde ile, Cumhurbaşkanı'nın Halk tarafından seçilmesi düzenlenmiştir.

²⁹ EFENDİOĞLU, Yılmaz, 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının Yürütme İçerisindeki Yeri, seçimi ve Sorumsuzluğu, Yasama Dokunulmazlığı, **TBB Dergisi**, 2011, S. 94, s.343.

³⁰ TAVAŞ, s. 33.

³¹ TANÖR, Bülent-YÜZBAŞIOĞLU, Nemci, **Türk Anayasa Hukuku**, İstanbul, 2001, s. 302; EFENDİOĞLU, Yılmaz, 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının Yürütme İçerisindeki Yeri, seçimi ve Sorumsuzluğu, Yasama Dokunulmazlığı, s.342.

Böylece Anayasalarda başından beridir seçici organ olarak düzenlenen T.B.M.M.'den bu yetki alınarak Halka verilmiştir³². Cumhurbaşkanı'nı seçme yetkisi sadece basit bir usul sorunundan çok daha fazlasıdır. Doğrudan hükümet sisteminin niteliğini etkileyen bir husustur³³. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, demokratik seçim ilkelerine daha uygundur ancak parlamenter hükümet sistemin mantığına uygun değildir³⁴.

Mevcut hükümet sistemimiz ele alındığında, Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu yetkilerle beraber halk tarafından seçilmesi hükümet sistemimizi yarı başkanlık sistemine³⁵ yaklaştırmıştır, parlamenter sistemden ise uzaklaştırmıştır³⁶. Ülkemizde son günlerde yoğun bir Başkanlık sistemi tartışması vardır.

Dünyada uygulanagelen hükümet sistemlerine bakacak olursak, dört tip modelin baskın olduğu görülmektedir. Bunlar başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve meclis hükümeti sistemidir³⁷.

Başkanlık sistemini ifade eden tek bir tanım yoktur³⁸. Başkanlık sisteminden ziyade, başkanlık sistemleri vardır. Parlamenter sistemin tek

³² BİLİR, Faruk, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, s. 194.

³³ Ayrıntılı Bilgi için bkz. BİLİR, Faruk, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, Ankara, 2012, s. 185-190.

³⁴ BİLİR, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, s. 188.

³⁵ Ayrıntılı Bilg. için bkz. SARTORİ, Giovanni, **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, (Çev: Ergun Özbudun), Ankara, 1997, s. 173-177.

³⁶ Avusturya, İzlanda örneklerinde olduğu gibi, yetkileri sınırlı olan bir Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilecek olması parlamenter sistem açısından sıkıntı oluşturmayacaktır., BİLİR, Faruk, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, s. 205.

³⁷ RAKİPOĞLU, Mehmet, Parlamenter Sistem – Başkanlık Sistemi Karşılaştırması ve Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Seçimi, web adresi: <http://academidea.com/parlamenter-sistem-baskanlik-sistemi-karsilastirmasi-ve-turkiyede-cumhurbaskanligi-secimi/>.

³⁸ ULUŞAHİN, Nur, **Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi**, Ankara, 1999, s. 225; BİLİR, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, s. 188; BİLİR, **100 Soruda Başkanlık Sistemi**, Ankara, 2015, s. 22.

bir uygulanış biçimi olmadığı gibi, başkanlık sisteminin de tek bir uygulanış şekli yoktur. Latin Amerika'da başkanlık sistemi farklı uygulanır iken, ABD'de farklı bir biçimde uygulanır³⁹.

Başkanlık sisteminin olumlu yanları olduğu gibi, olumsuz yanları da vardır. Başkanlık sisteminde yönetimde etkinlik ön plandadır⁴⁰. Parlamenter sistemdeki çift başlılık sorununun olmaması sebebiyle siyasi istikrar sağlanır. Koalisyon olamadığından siyasi krizlerle sıkça karşılaşılmaz. Başkanlık sisteminin esasını oluşturan güçler ayrılığı prensibi ile uzmanlaşma kolaylaşır ve yönetim daha etkin bir hareket kabiliyetine sahiptir. Başa gelen hükümet programını uygulayabilecek, olumlu veya olumsuz sonuçları anlaşılabilir. Ayrıca yürütmenin tek kişiden müteşekkil olması, krizlerde ve acil durumlarda hızlı müdahaleyi sağlayacaktır⁴¹.

Başkanlık sistemi esasen Türk Milleti'nin yabancı olmadığı bir husustur. Eski Türk devletlerinden Osmanlı Devleti'ne kadar tek başlı yönetim uygulanmıştır. Hatta devlet başkanı kimi zaman halk tarafından seçim ile iş başına getirilmiştir. Osmanlı ve Selçuklularda İslam Hukuku⁴² uygulanmış, İslam hukukuna göre ise devlet başkanının seçimle iş başına gelmesi gerektiği icma ile sabit olmuştur⁴³. Olması

³⁹ BİLİR, 100 Soruda Başkanlık Sistemi, s. 22.

⁴⁰ MEMİŞ, Hasan Hüseyin, **Hükümet Sistemleri**, Ankara, 2007, s. 162; RAKİPOĞLU, Parlamenter Sistem – Başkanlık Sistemi Karşılaştırması ve Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Seçimi, web adresi: <http://academidea.com/parlamenter-sistem-baskanlik-sistemi-karsilastirmasi-ve-turkiyede-cumhurbaskanligi-secimi/>.

⁴¹ YANIK, Murat, **Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği**, İstanbul, 1997, s. 129-130.

⁴² “Hazret-i Peygamber ve Sahâbe-i kiram devrinde, fıkıh, tedvin edilmiş bir ilmin adı değildi. Bu devirde fıkıh kelimesi, ilim kelimesine benzer şekilde, Kur'an-ı kerîm ve Stinnet-i nebevinin hükümlerini derinlemesine kayrayıp anlamak mânâsına kullanılmış; sonradan münhasıran İslâm hukukunun adı olmuştur.”; EKİNCİ, Ekrem, Buğra, **İslam Hukuku**, İstanbul, 2006, s. 16.

⁴³ “Hz. Peygamber'in vefatının ardından Benî Saide gölgeğinde toplanan bir grup Ensar ve Muhacir, müzakereler sonucu halife olarak Hz. Ebubekir'i seçmişlerdir. Oradaki müslümanların biatını alan Hz. Ebubekir

gereken bu şekil olmasına rağmen, bu usul tarihimizde pek uygulama alanı bulmamıştır. Ancak devlet başkanının seçimle iş başına gelmesi, Osman Gazi'nin iş başına gelmesi gibi zaman zaman uygulama alanı bulmuş ve Müslüman Türk halkının meşruiyet inancıyla da uyumsuzluk göstermemiştir⁴⁴.

Başkanlık sisteminin olumsuz yanları da vardır. Parlamento, yasama faaliyetlerine, güçler ayrılığı prensibi gereği hakim olduğu için, başkan istediği kanunları elde edememektedir. Bu nedenle başkan programını uygulamakta güçlük çekmektedir. Örneğin ABD Başkanı Obama'nın, 2016 mali yıla ilişkin bütçe planı meclis tarafından reddedilmiştir⁴⁵. Başkanlık sisteminin bir diğer olumsuz yanı ise, başkanın elindeki yürütme gücü ile darbe yapabileceği korkusudur. Buna örnek olarak genellikle Latin Amerika ülkeleri gösterilmektedir. Gerçekten de ABD'de başarılı bir şekilde uygulanan başkanlık sistemi, Latin Amerika ülkelerinde aynı sonucu doğurmamıştır. Latin Amerika ülkelerinde uygulanan sistem, çoğu zaman dikta rejimlerine dönüşmüştür. Ancak şu da belirtilmelidir ki, eski sömürge olan bu ülkeler, her daim güçlü devletlerin çıkarları için gerçekleştirdiği müdahaleler neticesi de siyasi kriz ve istikrarsızlıklara sürüklenmiştir. Ayrıca bu ülkelerde kuvvetler ayrılığı tam manasıyla mevcut değildir.

yanındakilerle beraber Mescid-i Nebvi'ye gelerek halkın büyük çoğunluğunun da biatını almıştır.” HAMİDULLAH, Muhammed, İslam Peygamberi, (Çev. S. Tuğ), İstanbul, 1980, No:1466; AVCI, Mustafa, **Türk Hukuk Tarihi Dersleri**, Editörler: Mehmet Aykanat, İbrahim Ülker, S. Emre Zorlu, Konya, 2014, s. 101.

⁴⁴ “Osman Gazi babası Ertuğrul Gazi'nin 1281'de vefatı ile göçebe Türkmenlerin bir kısmının yaşça daha büyük olmasından dolayı Ertuğrul'un kardeşi Dündar Bey'i istemesine rağmen kendi kabilesinin Osman Bey'i istemesi ile babasının yerine uç beyi oldu. LÜTFİ PAŞA, Tevârih-i Âl-i Osman, İstanbul, h. 1341, s. 19; AŞIKOĞLU, AHMED, **Tevârih-i Âl-i Osman**, Aşık paşa-zâde Tarihi (Editör: Ali Bey), İstanbul, h. 1332, s.15.

⁴⁵ <http://www.washingtontimes.com/news/2015/mar/24/obama-budget-defeated-98-1-senate-vote/>, 18.11. 2015, 23:17.

Partiler aşırı disiplinlidir. Bu da partilerin bir adama sadakatle bağlı bir birliktelik arz etmesine, yani yasama ve yürütme birliğine yol açmıştır⁴⁶.

Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu yetkilerle beraber halk tarafından seçilmesi, hükümet sistemimizi yarı başkanlık sistemine yaklaştırmıştır. İleride tam başkanlık sistemine veya kendine has özellikleri olan bir başkanlık sistemine⁴⁷ geçip geçmeyeceğimizi zaman gösterecektir. Ancak her kesimi memnun eden bir sistem değişikliği gerçekleştirmek ülkemizde çok zor gözükmektedir. Temennimiz, halk tarafından son derece yüksek oranda kabul görmüş, insan haklarına saygılı, sadece temel hak ve özgürlükleri teminat altına almakla kalmamış, bireyin mutluluk, huzur ve refahını esas alan, özgürlükçü bir anayasa değişikliği ile, her tarafı savaş ve krizlerle çevrili bir coğrafyada bulunan ülkemizin, ivedi ve sağlam karar mekanizmalarına sahip, aynı zamanda istikrar ve güven ortamını sağlayacak bir sistem değişikliğinin yapılmasıdır.

IV- Seçim Süresi

Cumhurbaşkanı seçim süresi 5678 sayılı kanuni düzenleme öncesi ve sonrası değişiklik arz etmektedir. 5678 sayılı Kanundan evvel, Cumhurbaşkanı'nın seçim süreci, Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra başlamaktaydı. Süreç, seçime başlama tarihinden itibaren, otuz gün içerisinde sonuçlandırılır. Bu hükümle eski

⁴⁶ YANIK, s. 126, 127, 128; “Ülkemizde her on yılda bir askeri müdahalenin yapıldığı gerçeği, ülkemiz açısından parlamenter hükümet sisteminin bu konuda avantajlı bir sistem olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla başkanlık hükümet sistemi uygulanırsa çok sayıda askeri müdahale olacağı ya da sistemin dikta rejimini doğuracağı iddiaları çok ta sağlam değildir.”; BİLİR, **100 Soruda Başkanlık Sistemi**, s. 78.

⁴⁷ “Türkiye için Başkanlık sistemi öneriliyorsa, klasik başkanlık sisteminden farklı yeni bir başkanlık sistemi önerilmelidir. Bunun altında yatan düşünceyi şu şekilde açıklamak mümkündür: Klasik başkanlık sistemi, Türkiye'nin karşılaştığı istikrarlı yönetim sorununu çözebilir; ama etkin yönetim sorununu çözemez. Çünkü bu sistemde kanun koyma yetkisi Başkana değil, içinde çoğunluk olmayan ve dolayısıyla karar alamayan meclise ait olacaktır.”; BİLİR, **100 Soruda Başkanlık Sistemi**, s. 86.

Cumhurbaşkanı'nın görevinin sona ermesi ile yeni Cumhurbaşkanı'nın göreve başlaması arasında kesintiye meydan vermemek, aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı makamındaki boşalmayı en kısa zamanda gidererek, devleti başsız bırakmamak amaçlanmıştır. Otuz günlük sürenin ilk on günü içerisinde adayların T.B.M.M. Başkanlık Divanına bildirilmesi, kalan yirmi gün içerisinde de seçimin tamamlanması gerekirdi⁴⁸.

Seçim süresince kural olarak en az üçer gün arayla en fazla dört oylama yapılabilir. Ancak Anayasa Mahkemesinin 11. Cumhurbaşkanı seçimi ilk tur oylamasını iptal etmesi durumunda olduğu gibi, fiilen dörtten fazla oylama yapılması da ihtimal dahilindedir⁴⁹.

5768 sayılı kanunla değişik Anayasanın 102. maddesine göre “Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.” denmektedir. Görüleceği üzere Cumhurbaşkanlığı seçimi 60 günlük bir süreye tabi tutulmuştur⁵⁰.

V- Yeter Sayı

Cumhurbaşkanı'nın seçilmesine dair karar yeter sayısı Anayasanın 102. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre “Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde

⁴⁸ TAVAŞ, s.30.

⁴⁹ 5768 sayılı kanundan önceki Anayasanın 102. maddenin gerekçesine göre “dördüncü turda sonuç alınamazsa Cumhurbaşkanınca Milletvekilleri seçimlerinin yenilenmesi uygun görülmüştür.”; TAVAŞ, s.30.

⁵⁰ ATAR, s. 257; BİLİR, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, s. 195.

yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur⁵¹.

Bu düzenleme ile Cumhurbaşkanının belirlenememe olasılığı kaldırılmamıştır⁵². İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, oylama referandum şeklinde yapılacak, aday geçerli oyların çoğunluğunu alırsa Cumhurbaşkanı seçilecektir. Geçerli oyların çoğunluğunu alamadığı takdirde ne olacağına ilişkin Anayasamızda herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Böylesi bir durum Cumhurbaşkanlığı seçimi Kanununda düzenlenmiştir. Buna göre Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul yeniden başlayacak, yani Cumhurbaşkanlığı seçimi yenilenecektir⁵³.

Ş2. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİNDE UYGULANACAK DEMOKRATİK SEÇİMİN GENEL İLKELERİ

Cumhurbaşkanı'nın seçim usulü 6271 sayılı Cumhurbaşkanı'nın Seçim Kanunu ile düzenlenmiştir⁵⁴. 6271 sayılı kanunun seçimde uygulanacak genel ilkeler başlıklı ikinci maddesine göre “Seçim *genel, eşit ve gizli oyla*, bütün yurttta aynı günde, *yargı yönetim ve denetimi altında* yapılır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının oy kullanmaları, 26/04/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde sağlanır. Seçmen, oyunu tam bir *serbestlikle* kendisi kullanır. Oyların sayımı, dökümü ve tutanaklara bağlanması *açık* olarak yapılır. Bu kanunda özel hüküm bulunmayan hâllerde 298 sayılı Kanun,

⁵¹ ATAR, s. 257; BİLİR, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat**, s. 195.

⁵² “*Yeni düzenleme ile Cumhurbaşkanının seçilmeme olasılığı kaldırılmıştır*”; URAL, Yurdanur, Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu Ve Yetkilerine İlişkin Tartışma Ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, S.D.Ü., Isparta, 2008, s. 36.

⁵³ 6271 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Seçim Kanunu'nun Seçim Sistemi Ve Uygulanması Başlıklı 4. Maddesi, (3) Oylamalara tek adayla gidilmesi halinde, oylama referandum şeklinde yapılır. Aday geçerli oyların çoğunluğunu alması hâlinde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması hâlinde seçim yenilenir.

⁵⁴ Kanun no:6271, Kabul tarihi:19.01.2012, Resmi Gazete: 26.01.2012/28185.

22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 18/1/1984 tarihli ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 23/5/1987 tarihli ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun ile bunların ek ve değişikliklerinin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır. *Yüksek Seçim Kurulu*, Cumhurbaşkanı seçimlerinin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapmak ve yaptırmak amacıyla, gerekli ilke kararları almaya, beşinci fıkrada sayılan kanunlar ile bu kanunda seçimle ilgili olarak yer alan bütün süreleri gerektiğinde kısaltarak tespit ve ilâna yetkilidir.”

Demokratik rejimlerin temelinde var olan seçimler mutlaka özgür ve hür bir ortamda yapılmalıdır. Ülke vatandaşları tercihlerini yaparken herhangi bir baskı altında kalmamalı kendi iradelerini rahatça sandığa yansıtılabilmelidir. Demokratik rejimlerde genel oy esastır. Yani belirli bir yaşa gelmiş vatandaşlar hiçbir ayırım yapılmadan seçme hakkına sahip olurlar. Bütün vatandaşların oyları zengin-fakir, alim-cahil, şehirli-köylü demeden hiçbir ayırım yapılmadan eşittir. Vatandaşlar oylarını hiçbir baskıya maruz kalmadan serbestçe ve gizli olarak kullanırlar. Oyların sayımı ise açık bir şekilde yapılır. Seçimlere şaibenin karışması iktidarın meşruiyetine gölge düşüreceğinden, demokratik ülkelerde seçimlerin sevk ve idaresi mevcut iktidardan mümkün oldukça uzak tutularak, tarafsız kuruluşlara verilmektedir⁵⁵.

⁵⁵ “Bir ülkenin siyasi sisteminin demokratik olup olmadığını belirlemede göz önünde bulundurulacak kıstasların başında “her vatandaşın yalnızca bir oya sahip olduğu genel oy hakkı ile katılacağı seçimler vasıtası ile iktidarının halkın elinde olması” ve “en az iki büyük partinin, makul aralıklarla yapılan dürüst seçimlerde adaylarını ve programlarını halkın seçimine sunması” gelmektedir.” TUNÇ, Hasan, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ankara, 1999, s. 140; ÖZER, Atilla, **Anayasa Hukuku Genel İlkeler**, Ankara, 2009; KABOĞLU, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri**, İstanbul, 2011, s. 184-189.

I- Seçimlerin Serbestliği İlkesi

Serbest seçim, seçmenlerin hiçbir baskı ya da tehdit altında kalmaksızın özgür iradeleri ile oylarını kullanmaları anlamına gelir. Ayrıca oy vermenin bir mecburiyet haline getirilemeyeceğini de anlatır⁵⁶. Gerçekte oy vermenin bir “hak” niteliğinde sayılabilmesi, siyasal katılmanın gönüllülük esasına dayanmasına, yasal bir ödev durumunda bulunmamasına bağlıdır. Bu itibarla oy vermenin yasal bir zorunluluk olması seçimlerin anlamını değiştirebilir ve çok defa totaliter rejimlerdeki gibi siyasal sisteme destek devşirme ve meşruiyet kazandırma aracı olabilmektedir⁵⁷. Ancak mevcut Anayasamız “mecburi oy” sistemini kabul etmiştir. Anayasamıza göre (m.175/8. md.) “halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.” Anayasamızdaki bu düzenlemenin amacı katılma oranını yükselterek siyasi katılmayı güçlendirmektir. Ancak demokratik ülkelerde ihtiyari oy sistemi yaygındır⁵⁸.

Seçmenlerin korkutulması, sindirilmesi veya tehdit edilmesi gibi fiziki ya da tinsel boş vaatlerle kişilerin kandırılarak iradelerinin fesada uğratılmaya çalışılması serbestlik ilkesi ile çelişir. Örneğin kağıt paralarının kesilerek yarısının verilmesi öteki yarısının seçmenin seçimlerde kullanacağı oya göre verilmesi veya ayakkabının tekinin verilmesi tinsel baskıya örnek oluşturur⁵⁹.

⁵⁶ TANÖR Bülent/YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul**, 2004, s.199; YAVUZ, Nihat, **Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu**, Ankara, 1999, s. 3; TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 153; ERDOĞAN, **Anayasa Hukuku**, s. 118; KARAKAŞLI, Mehmet, **Seçim Yargısı**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Faruk Bilir), Konya, 2010, s. 29.

⁵⁷ ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, Ankara, 2005, s. 228.

⁵⁸ ATAR, s. 69; AKPINAR, Cafer, **Türk Anayasa Hukukunda Seçimlerin Denetlenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman:Faruk Bilir), Konya, 2010, s. 14-16.

⁵⁹ EFENDİOĞLU, Yılmaz, Temsili Demokrasinin “Seçim” Ayağı, **TBB Dergisi**, Ankara, 2005, sayı 60, s. 86.

Seçimlerin serbestliği aynı zamanda ülke vatandaşlarının tek yönlü propagandaya maruz kalmaması anlamına da gelmektedir. Siyasi yarışmaya katılacak tüm partilerin kendilerini ve programlarını tanıtılmalarına uygun ortam sağlanmalıdır. Seçimlerin çoğulcu bir ortamda geçirilmesi ve seçim propagandalarının seçimden makul bir süre önce sonlandırılarak seçimden önce seçmenin kendini dinlemesine olanak sağlanmalıdır. Seçmenin kullanacağı oy, her türlü etkiden uzak kalmalı kişinin özgür iradesini yansıtmalıdır⁶⁰.

Cumhurbaşkanı adayları kendilerini ifade etmek, seçtikleri takdirde nasıl bir yönetim biçimi sergileyeceklerini halka anlatmak ve bunlarla halkın beğenisini kazanmak durumundadır. Seçim kampanyalarını yürütmek, hiç şüphesiz ciddi bir maddi gücü gerektirir. Propaganda araçları, mitingler, karşılamalar ve bunların giderleri hiç şüphesiz adayların bireysel olarak karşılayamayacakları giderlerdir. Bu amaçla adayların bağış toplaması 6271 sayılı Cumhurbaşkanı seçim kanununun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre adaylar sadece T.C. vatandaşı gerçek kişilerden bağış kabul edebileceklerdir. Tüzel kişilerden bağış kabul edemezler. Nakdi yardım miktarı her bir tur için en yüksek devlet memurunun maaşının aylık brüt tutarını geçemez⁶¹. Yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde bağış üst sınırı 9082 TL olarak belirlenmiştir⁶². Bin liranın üstündeki bağışlar banka hesabına yatırılacak, bu tutarın altındaki bağışlar makbuzla toplanacaktır. Adayların seçim kampanyaları için usulüne uygun olarak toplanan bağışları bir bankada açacakları bağış hesabında toplaması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı adayları internet bankacılığı yolu ile bağış alabileceklerdir ancak denetim

⁶⁰ EFENDİOĞLU, **Temsili Demokrasinin “Seçim” Ayağı**, s.87

⁶¹ ÇELİK, Özlem, **Türk Hukukunda Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçim Hesaplarının Denetimi**, Yasama Dergisi, İstanbul, 2013, S. 25, s. 21; GENÇKAYA, Ömer Faruk/GÜNDÜZ, Umut/CIHANGİR-TETİK, Damla, **Siyasetin Finansmanı ve Şeffaflık**, İstanbul, 2016, s. 45.

⁶² <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/kosk-seciminde-bagis-sistemi>; 17.05.2016.

zorluğu sebebi ile internet sitesi aracılığı ile veya SMS yolu ile bağış alamayacaklardır⁶³.

II- Genel Oy İlkesi

Genel oy ilkesi, bütün vatandaşların cilt rengi, meslek, servet, vergi, öğrenim durumu, ve cinsiyet gibi ayırım veya sınırlama olmaksızın oy hakkına sahip olmalarıdır⁶⁴. Genel oy ilkesi batı demokrasilerinde uzun bir tarihsel sürecin sonunda ortaya çıkmış ve kabul edilmiş bir ilkedir. On dokuzuncu yüzyıla kadar Avrupa parlamenter rejimlerinde servet esasına dayanan oy hakkı sistemi, yürürlükte olmaya devam etmiştir. Bu yüzyıldaki çeşitli reform süreçleri ile servet şartları gittikçe hafifletilmiş ve sonunda servete dayalı ayırım ortadan kaldırılmıştır⁶⁵. Amerika Birleşik Devletlerinde 1964 yılına kadar servet esasına dayanan seçim uygulanmıştır. Buna göre Amerika'nın bazı eyaletlerinde oy kullanabilmek için ülke vatandaşının 10 ila 100 dolar arasında değişen vergi ödeme şartı aranmaktaydı. Bu verginin asıl amacı zayıf düzeyde gelire sahip olan "siyah"ların oy kullanmalarına engel olmaktı. 1964 yılında ABD Anayasası'nda yapılan değişiklikle bu ayırım ortadan kaldırılmış, ancak bu sefer de ülke vatandaşının Anayasayı okuyup anlayabilme yeteneğine sahip olması gerektiğine dair başkaca bir şart getirilmiştir. Bazı eyaletler bununla da yetinmemişler ülke vatandaşının oy kullanabilmesi için Anayasayı yorumlama seviyesinde olması şartını getirmişlerdir. Tabi ki beyaz seçmene sorulan sorular basit, siyah seçmene ise bir Anayasa Hukukçusunun bile zorlanacağı nitelikte sorular sorulmuştur⁶⁶.

⁶³ 4 Temmuz 2014 Tarih, 3072 Sayılı Yüksek Seçim Kurulu Kararı; "Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu genel olarak seçim harcamalarının düzenlenmesi konusunda önemli bir adım olmakla birlikte, bazı açılardan eksiklikleri de bulunmaktadır. Seçim harcamalarının düzenlenmesiyle ilgili uygulanabilir bir düzenleyici sistem oluşturulması için daha kapsamlı değişiklikler yapılması gerektiği kanaatindeyiz."; ÇELİK, s. 36.

⁶⁴ ERDOĞAN, **Anayasa Hukuku**, s. 119.

⁶⁵ ATAR, s. 69.

⁶⁶ YAVUZ, s.7-8; KABOĞLU, s. 185.

Kadınların seçme hakkının tanınması ise günümüze çok daha yakın bir zamanda gerçekleşmiş bir olaydır. Kadınlara seçme hakkı İngiltere’de 1928, Fransa’da 1944, İtalya’da 1946, Belçika’da 1948, İsviçre’de 1971 yılında tanınmıştır. Türkiye’de 1924 yılında erkekler için genel oy ilkesi kabul edilmiş, kadına seçme hakkı ise Türkiye’de 1934 tarihinde tanınmıştır. Kadına verilen seçme hakkı ile erkek kadın arasındaki ayrım kaldırılarak genel oy ilkesi kabul edilmiştir. Görüleceği üzere Türkiye’de kadına seçme hakkı batı devletlerinin birçoğundan önce tanınmıştır⁶⁷.

Vatandaşların seçmen olabilme hakkının ırk, cinsiyet, iktisadi varlık, eğitim gibi kayıtlarla sınırlanmaması genel oy ilkesi gereğidir, ancak bu toplumdaki herkese ayrıcalıksız oy hakkı tanıma anlamına da gelmemektedir⁶⁸. Genel oy ilkesinde bulunan “genel” ifadesi seçme yeterliğine sahip olanların oy kullanmalarını ifade etmektedir. Seçme yeterliği için Anayasalarda ve Kanunlarda öngörülen koşullar, genel oy ilkesini zedelemesiz. Seçmen olabilmek için öngörülen yeterlilik ile alakalı birtakım şartlar oy hakkının kısıtlanması için değildir, topluma yarar sağlamak içindir. Bu itibarla seçme hakkı ülkedeki bütün nüfusa verilmemiş ancak bunların içerisinde belirli niteliklere sahip olanlara tanınmıştır. Ülke halkı ile seçmen topluluğu arasında bir ayrım yapmak kaçınılmazdır. Demokratik ülkelerde seçme hakkı bütün ülke halkına değil seçme hakkını kullanmaya ehil görülenlere tanınır⁶⁹.

Demokratik ülkelerde genel olarak seçmen olabilmek için seçmenin ülke vatandaşı olması, belirli bir yaşın üzerinde olması, kısıtlı

⁶⁷ “Kadınlar uzun zaman oy hakkından yoksun bırakılmıştı. “Erkekler çalışma hayatında, kadınlar ev işlerinde” söylemiyle işbölümü bakımından cinsiyet ayrımı, hatta kadınların fikri yetersizliği gibi gerekçelerin aşılması için XX. Yüzyılın ikinci yarısını beklemek gerekti.” KABOĞLU, s. 185; ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 1995, s. 62; KARAKAŞLI, s. 31.

⁶⁸ YAVAŞGEL, Emine, **Temsilde Adalet Ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum**, Ankara, 2004, s. 22; ERDOĞAN, **Anayasa Hukuku**, s. 119.

⁶⁹ TEZİC, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, İstanbul, 2005, s. 244.

olmaması, kamu hizmetlerinden yasaklı olmaması ve seçim kütüğüne kayıtlı olması gerekmektedir⁷⁰.

Seçim milli egemenliğin kullanılması ve açıklanması ile ilgili bir faaliyet olduğundan kendi hayatları milletinin mukadderatına bağlı kimseler tarafından yerine getirilmesi gerekir. Bu bağlılığın ölçüsü de vatandaşlıktır⁷¹.

Yine seçim yolu ile yönetime dahil olma belli bir olgunluk düzeyini gerektirmektedir. Seçmenlik yaşı ülkelere ve zamana göre değişiklik arz etmektedir. Ancak son yıllarda demokratik ülkelerde yaygınlaşan seçmenlik yaşı on sekizdir. Türkiye’de 1924 Anayasa’sı seçmenlik yaşını on sekiz olarak belirlemiştir. 1934 yılında kadınlara da seçme hakkı tanınınca seçmenlik yaşı yirmi iki olmuş, 1961 yılında yirmi bire indirilmiş olan yaş sınırlaması 1995 yılında yeniden on sekiz olarak belirlenmiştir⁷².

Seçmenin oy kullanabilmesi için getirilen bir diğer şart ise kısıtlı olmamasıdır. Seçmenin oy kullanması kamu yararı ile ilgilidir ve ülkenin geleceğini belirleyen büyük faktörlerden biridir. Seçmenin şuurunun yerinde olması kullandığı oyu şuurlu ve bilinçli bir şekilde kullanması kamu yararının gereğidir. Ülkemizde kısıtlılık nedenleri genel olarak akıl hastalığı, akıl zayıflığı, israf (savurganlık), ayyaşlık (alkol ve uyuşturucu bağımlılığı), suihal (kötü yaşama tarzı), suidare (kötü yönetim), bir yıl ve daha çok hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkum olma, ihtiyarlığı, sakatlığı ve deneyimsizliği ya da ağır hasta olma sebebi ile işlerini gereği gibi yönetemediğini ispat edip kendi isteği ile kısıtlananlar seçmen olamazlar. Kısıtlılık hali hukuken son bulunca bu kişiler oy kullanabilirler⁷³.

Seçmenlik sıfatına sahip olmanın bir başka şartı da kamu hizmetlerinden yasaklı olmamaktır⁷⁴. Kişinin seçme hakkından kamu hizmetlerinden yasaklı olması nedeni ile yoksun bırakılması “toplumsal

⁷⁰ ÖZBUDUN, s. 62.

⁷¹ ATAR, s. 69.

⁷² TEZİC, s. 245

⁷³ TEZİC, s. 246.

⁷⁴ ATAR, s. 71.

ahlak dürüstlüğü” ilkesi bağdaşmayacağı varsayımına dayanmaktadır. Çünkü yurttaş kavramının ahlaki özelliğe sahip bir içerik taşıdığı varsayılmaktadır⁷⁵.

III- Eşit Oy İlkesi

Eşit oy ilkesi her seçmenin bir tek oya sahip olması anlamına gelmektedir. Bu ilke ülke vatandaşlarının içerisinde buldukları, sosyal, ekonomik ve kültürel durum ne olursa olsun herkesin seçimlerde sadece bir tek oy kullanmasını öngörmektedir. Batı demokrasilerinde seçimin eşitliği ilkesine yani her seçmene “eşit ve tek oy hakkı” tanınması ilkesine aykırılıklar olmuştur. Bu uygulamalara “çok sayılı oy”, “Kat sayılı oy” ve “aile oyu” gibi isimlendirmeler yapılmıştır. Yüksek öğrenim görmüş olmak, aile reisi olmak, kanunla belirlenmiş üst düzey görev icra etmek ya da belli miktarın üstünde vergi vermiş olmak kişilere fazla oy kullanma hakkı veriyordu. Bu itibarla 3 oy kullanan olduğu gibi hiç oy kullanamayanlar da mevcuttu. Bu türlü düzenleme ve uygulamaya 1893-1921 yılları arasında Belçika’da, 1951 yılına kadar İngiltere’de, 1940-1946 yılları arasında Fransa’da rastlanabilmektedir⁷⁶. Genel ve eşit oy ilkesini dolaylı yoldan zedeleyen bu gibi uygulamalar, artık bütün batı demokrasilerinde tarihe karışmıştır.

IV- Gizli Oy İlkesi

Gizli Oy ilkesi seçmenin iradesini serbestçe ve her türlü baskıdan uzak biçimde ortaya koymasını ifade emektedir. Seçmenin oy iradesinin serbestçe oluşması kadar bu iradenin sandığa serbestçe yansması da çok önemlidir. Gizli oy ilkesi seçmenin hangi yönde oy kullandığını kimsenin bilmemesi, kapalı bir yerde kendi isteği ve tercihine göre dış etkilerden uzak olarak tercihini yapması esasına dayanmaktadır⁷⁷.

Gizli oyun gerçekleşebilmesi için hukuki ve fiili açıdan olması gereken iki temel araç vardır. Bunların ilk olanı seçimlerin düzenini sağlamakla yükümlü kurumların hazırladıkları “resmi mühürlü oy zarfı”dır. Oy pusulalarının bu zarflar içerisine konularak oy kullanılması zorunludur. Bunun dışında herhangi bir zarfa konulan oy pusulası geçerli

⁷⁵ TEZİC, s. 247.

⁷⁶ YAVUZ, s. 9; ATAR, s.71.

⁷⁷ EFENDİOĞLU, Temsili Demokrasinin “Seçim” Ayağı, s. 88.

sayılmaz. Gizli oyun gerçekleşebilmesi için gerekli olan ikinci araç ise “kapalı oy verme yeri”dir. Kapalı oy verme yeri dışarıdan hiçbir şekilde gözetlenemeyecek ve oy pusulasını seçmenin inceleyip zarflayabileceği şekil ve nitelikte olan yerdir⁷⁸.

Günümüz Demokratik Devletlerinin seçimlerinde “gizli oy” yaygın bir usuldür. Ancak 19. yüzyıl sonlarına kadar bu genel olarak açık oy usulü uygulanmıştır. Egemen güçler uzun süre genel oy ilkesine karşı koyarken gizli oy ilkesine de direnmişlerdir. Böylece seçmen üzerindeki baskılar devam edebilmiştir. Düşünürler ve siyasetçiler arasında açık oyu savunanlar da olmuştur⁷⁹. Açık oyu savunanlar açık oyun eğitici özelliğe sahip olduğunu, aydın bilgili kimselerin sade vatandaşlara yol göstereceğini iddia etmişlerdir. Ayrıca açık oyun toplum içerisinde medeni cesareti geliştireceğini de savunmuşlardır. Ancak açık oyun uygulandığı dönemlerde seçmenler üzerinde rüşvet, korkutma yıldırma usulleri yoğunlaşınca gizli oy için de mücadele başlatmak zorunda kalmıştır. Gizli oy ilkesi Fransa’da 1852, İtalya’da 1859, İngiltere’de 1872, Belçika’da 1877, ABD’de 1888 yıllarında kabul edilmiştir⁸⁰.

Türkiye’de ise 1876 Kanuni Esasi (m. 66) seçimlerin gizli oy ilkesi ile yapılacağını öngörmektedir. Cumhuriyet döneminde ise ancak 1950 yılı seçimleri gizli oy ilkesi prensine göre yapılmıştır.

V- Tek Dereceli Seçim İlkesi

Seçimlerin tek dereceli olması seçmenlerin temsilcilerini aracısız, doğrudan bir şekilde seçmeleri anlamına gelir. İki dereceli seçimde ise seçmenler önce ikinci seçmenleri seçerler. Daha sonra ikinci seçmenler ikinci bir seçim sonucunda asıl temsilcileri seçerler. Yani iki dereceli seçimde iki ayrı seçim söz konusudur ve her bir seçimin seçmenleri ile seçilenleri farklıdır. Seçim dereceleri çoğaltılabilmekte, ikiden fazla seçim olabilmektedir⁸¹. Tek dereceli seçim ilkesi hem kısıtlı oy hem de genel oy ile bağdaşabilir. Ancak, seçimin genel ve doğrudan olması

⁷⁸ TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, s. 199.

⁷⁹ Montesquieu, Stuart Mill, Robespierre, Bismark, Disraeli bunlar arasındadır.

⁸⁰ TEZİÇ, s. 255.

⁸¹ ATAR, s.71-72.

halinde gerçek demokratik seçim mekanizmasından bahsedilebilir. İki dereceli seçimin tek dereceli seçime oranla daha az demokratik olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Bu itibarla iki dereceli seçim genel oy ve tek dereceli seçim ilkelerine bir direnmedir. Seçimlerin iki dereceli olmasının en büyük sakıncası seçimde zaten var olan çekimsizliği arttırmasıdır. Demokrasinin gelişimi ile iki dereceli seçimden tek dereceli seçime doğru bir geçiş olduğu görülmektedir.⁸²

VI- Açık Sayım ve Döküm İlkesi

Açık sayım ve döküm ilkesi oyların sayılması ve sayılan oyların partilere göre dökümünün yapılmasını, bir başka ifade ile sandık seçim sonuçlarının tutanağa “ döküm cetvellerine” geçirilmesi işleminin kamuya açık bir şekilde gerçekleştirilmesini ifade eder⁸³. Açık sayım ve döküm İlkesi seçmenin ortaya koyduğu iradenin sonradan bir takım usulsüzlükler yapılarak değiştirilmesini önleyen yani seçimin dürüstlüğünü sağlayan bir ilkedir⁸⁴. Türkiye’de açık sayım ve döküm ilkesine göre ilk yapılan seçim 1950 seçimleridir⁸⁵.

VII- Seçimlerin Yargı Organlarının Yönetim ve Denetiminde Yapılması İlkesi

Seçimlerin serbestliğini ve dürüstlüğünü sağlamak amacıyla demokratik devletlerin Anayasalarının öngördüğü bir diğer güvence, seçimlerin yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılmasıdır. Seçim uyuşmazlıklarının çözümü ile seçimlerin genel yönetimi seçimlerin dürüstlüğü bakımından hayati öneme sahip konulardan birisidir. Seçim uyuşmazlıklarının çözümünü meclise bırakılması gerektiği görüşü, milli egemenlik ilkesi ve parlamentonun üstünlüğü anlayışının yoğun olduğu bir yaklaşımın ürünüdür. Ancak seçim işlerinin yönetim ve denetimini meclis gibi siyasi organlara bırakılması seçimlerin dürüstlüğü bakımından sakıncaları da yanında

⁸² TEZİC, s. 247-248.

⁸³ EFENDİOĞLU, Temsili Demokrasinin “Seçim” Ayağı, s. 90.

⁸⁴ ÖZBUDUN, s. 64.

⁸⁵ ATAR, s. 72.

taşır. Demokratik ülkelerde seçimler yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılmaktadır⁸⁶.

Ülkemizde seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçimin düzen içerisinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçimle alakalı bütün usulsüzlükleri, yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama, TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi yüksek seçim kurulunun görevidir⁸⁷.

SONUÇ

Yukarıda açıklandığı üzere, 31.05.2007 tarihinde, T.B.M.M. tarafından kabul edilen ve halkoyuna sunmak üzere 16.06.2007/26554 tarihli resmi gazetede yayımlanan 5678 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili esaslı bir düzenlemeye gidilmiştir. Anayasanın 101. ve 102. maddelerinde değişikliğe gidilerek önceden T.B.M.M. tarafından seçilen Cumhurbaşkanı'nın, halk tarafından seçilmesi düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, Cumhurbaşkanı seçimi, görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde, makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise, boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanacaktır. Seçimler genel oyla yapılacak, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilecektir. Şayet ilk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılacak, bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılacak ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilmiş olacaktır. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılacaktır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılacaktır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenmiş olduğu belirtilmiştir.

⁸⁶ TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 154; TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, s. 202.

⁸⁷ ATAR, s. 72-73; TİKVEŞ Özkan, **Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku**, İzmir, 1982, s. 166, KARAKAŞLI, s. 66.

6271 sayılı Cumhurbaşkanı'nın Seçim Kanunu ile Cumhurbaşkanı'nın seçim usulü düzenlenmiş, buna göre Cumhurbaşkanlığı seçimleri genel, eşit ve gizli oyla, bütün yurttaki aynı günde, yargı yönetim ve denetimi altında yapılacaktır. Seçmen, oyunu tam bir serbestlikle kendisi kullanacak, oyların sayımı, dökümü ve tutanaklara bağlanması açık olarak yapılacak, bu kanunda özel hüküm bulunmayan hâllerde 298 sayılı Kanun, 22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 18/1/1984 tarihli ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 23/5/1987 tarihli ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun ile bunların ek ve değişikliklerinin bu kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanacaktır. Yüksek Seçim Kurulu, Cumhurbaşkanı seçimlerinin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapmak ve yaptırmak amacıyla, gerekli ilke kararları almaya yetkili kılınmıştır.

Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu yetkilerle beraber halk tarafından seçilmesi, hükümet sistemimizi yarı başkanlık sistemine yaklaştırmıştır. İleride başkanlık sistemine veya kendine has özellikleri olan Türk usulü başkanlık sistemine geçip geçmeyeceğimizi zaman gösterecektir. Temennimiz, halk tarafından son derece yüksek oranda kabul görmüş, insan haklarına saygılı, temel hak ve özgürlükleri teminat altına almakla kalmamış, bireyin mutluluk, huzur ve refahını esas alan, özgürlükçü ve aynı zamanda bu özgürlükleri terör örgütlerinin amaçları için bir araç olarak kullanmasını da engelleyen bir anayasa değişikliği ile, yönetimde temsil oranının ön planda olduğu, daha demokratik, hızlı ve yerinde karar alma kapasitesi yüksek bir hükümet sistemine geçişin sağlanmasıdır.

KAYNAKLAR

AKPINAR, Cafer, Türk Anayasa Hukukunda Seçimlerin Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Faruk Bilir), S.Ü., Konya, 2010.

AŞIKOĞLU, AHMED, Tevârih-i Âl-i Osman, Aşık paşa-zâde Tarihi (Editör: Ali Bey), İstanbul, h. 1332.

AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil, Türk İdare Hukuku, İstanbul, 2012.

- ATAR, Yavuz**, Türk Anayasa Hukuku, Konya, 2011.
- AVCI, Mustafa**, Türk Hukuk Tarihi Dersleri, Editörler: Mehmet Aykanat, İbrahim Ülker, S. Emre Zorlu, Konya, 2014.
- BİLİR, Faruk**, Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Ankara, 2001.
- BİLİR, Faruk**, Yeni Anayasa Yeni Mutabakat, Ankara, 2012.
- BİLİR, Faruk**, 100 Soruda Başkanlık Sistemi, Ankara, 2015.
- EFENDİOĞLU, Yılmaz**, 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanlığı’nın Yürütme İçerisindeki Yeri, Seçimi ve Sorumsuzluğu, Yasama Dokunulmazlığı, TBB Dergisi, 2011.
- EFENDİOĞLU, Yılmaz**, Temsili Demokrasinin “Seçim” Ayağı, TBBD, Ankara, 2005, S. 60.
- EKİNCİ, Ekrem, Buğra**, İslam Hukuku, İstanbul, 2006, s. 16.
- ERDOĞAN, Mustafa**, Anayasa Hukuku, Ankara, 2011.
- ERDOĞAN, Mustafa**, Anayasal Demokrasi, Ankara, 2005.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk/GÜNDÜZ, Umut/CİHANGİR-TETİK, Damla**, Siyasetin Finansmanı ve Şeffaflık, İstanbul, 2016.
- GÖZLER, Kemal**, “Cumhurbaşkanı’nın Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, 2. yıl, 9. Sayı, Mayıs 2007.
- GÖZLER, Kemal**, İdare Hukuku Dersleri, Bursa, 2006
- GÖZLER, Kemal**, Türk Anayasa Hukuku, Bursa, 2000.
- GÜRBÜZ, Reşit**, İdare Hukuku, Ankara, 2011.
- GÜNDAY, Metin**, İdare Hukuku, Ankara, 2013.
- HAMİDULLAH, Muhammed**, İslam Peygamberi, (Çev. S. Tuğ), İstanbul, 1980.
- KALABALIK, Halil**, Kısa İdare Hukuku, KONYA, 2014.
- KALABALIK, Halil**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Konya, 2011.
- KARAKAŞLI, Mehmet**, Seçim Yargısı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman:Faruk Bilir), Konya, 2010.

KÖKSAL, Gökhan, 1989–2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçim Süreçleri ve 1982 Anayasasında Yapılan Değişikliklerin Cumhurbaşkanı'nın Yetkileri Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009.

LÜTFİ PAŞA, Tevârih-i Âl-i Osman, İstanbul, h. 1341.

MEMİŞ, Hasan Hüseyin, Hükümet Sistemleri, Ankara, 2007.

ODYAKMAZ, Zehra/KAYMAK, Ümit/ERCAN, İsmail, Anayasa Hukuku İdare Hukuku, Ankara, 2012.

ONAR, Erdal, 1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi, Anayasa Yargısı, Ankara, 1997, c. 14.

ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 2004.

ÖZER, Atilla, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Ankara, 2009.

SARTORİ, Giovanni, Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, (Çev:Ergun Özbudun), Ankara, 1997.

TANÖR, Bülent/YÜZBAŞIOĞLU, Nemci, Türk Anayasa Hukuku, İstanbul, 2001.

TANÖR Bülent/YÜZBAŞIOĞLU Nemci, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul, 2004.

TAVAŞ, İbrahim Halil, Türk Anayasalarında Cumhurbaşkanı Seçimi, Yasama Dergisi, Ankara, Haziran, 2007.

TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, İstanbul, 2005.

TİKVEŞ Özkan, Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku, İzmir, 1982.

TUNÇ, Hasan/BİLİR, Faruk, Anayasa Hukuku Uygulamaları, Ankara, 2002.

TUNÇ, Hasan/BİLİR, Faruk/YAVUZ, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 2011.

TUNÇ, Hasan, Anayasa Hukukuna Giriş, Ankara, 1999.

URAL, Yurdanur, Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu Ve Yetkilerine İlişkin Tartışma Ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yüksel Metin), S.D.Ü., Isparta, 2008.

YANIK, Murat, Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, İstanbul, 1997.

YAVUZ, Nihat, Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu, Ankara, 1999.

YAVAŞGEL, Emine, Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum, Ankara, 2004.

YILDIRIM, Ramazan, Türk İdari Rejimi Dersleri, Konya, 2014.

Yararlanılan İnternet Adresleri

<http://www.cnnturk.com/2011/dunya/04/28/abd.baskani.obama.nereede.dogdu/614782.0/index.html>, 13.11.2011, 13:47

<http://www.washingtontimes.com/news/2015/mar/24/obama-budget-defeated-98-1-senate-vote/>, 18.11. 2015, 23:17.